

Marta Brzezińska-Hubert

Jak doceniać i mierzyć rozwój kompetencji w wolontariacie

JAK DOCENIAĆ I MIERZYĆ ROZWÓJ KOMPETENCJI WOLONTARIUSZY I WOLONTARIUSZEK ? - NARZĘDZIA REFLEKSJI I METODY EWALUACJI DZIAŁAŃ WOLONTARIATU UCZNIOWSKIEGO

Pomagając w różnej formie w wolontariacie uczniowskim, dzieci i młodzież rozwijają swoje kompetencje w postaci wiedzy, umiejętności i postaw. Są to najczęściej kompetencje społeczne (takie jak współpraca w grupie, empatia), inicjatywność i przedsiębiorczość oraz wiele innych – np. kompetencje cyfrowe, artystyczne, językowe. Wolontariat jest więc nie tylko doświadczeniem działania społecznego, ale też uczenia się w tym działaniu; w tym sensie wolontariat szkolny ma wymiar nie tylko wychowawczy, ale też edukacyjny, i wspiera realizację podstawowej misji szkoły. By ten proces wzmocnić, warto inicjować i wspierać refleksję nad procesem uczenia się wolontariuszy i wolontariuszek.

Jakie są korzyści z tworzenia okazji do autorefleksji wolontariuszom i wolontariuszkom?

1. Rozwijanie kompetencji uczenia się oraz samoświadomości. Uczniowie i uczennice, przyzwyczajeni do częstej autorefleksji, będą w stanie samodzielnie oceniać i ewaluować inne doświadczenia oraz procesy edukacyjne. Będą potrafili podejmować bardziej świadome decyzje (np. angażować się w to, co sprawia im radość lub daje możliwości rozwoju), rozpoznawać swoje mocne strony.
2. Motywacja. Wbrew rozpowszechnionej (także wśród części wolontariuszy) opinii, że wolontariat to tylko dawanie, uczniowie i uczennice czerpią z niego wiele korzyści – od satysfakcji z zrobienia czegoś dobrego czy doświadczenia bycia w grupie i budowania relacji, poprzez nowe kontakty i umiejętności i możliwości rozwoju zawodowego. Wolontariat jednak wymaga stałego podtrzymywania motywacji – jednym z narzędzi może być uświadomienie wolontariuszom i wolontariuszkom zmian, które zaszły w nich samych i w osobach, na rzecz których działali.

3. Budowanie grupy. Autorefleksja i refleksja w grupie są również narzędziami, które mogą sprzyjać integracji grupy. Działania wolontariackie w szkole zwykle są podejmowane w biegu, czasem w dużym chaosie, a grupa nie zawsze ma okazję, by to doświadczenie omówić. Tymczasem zespół potrzebuje nie tylko intensywnego działania, ale też wspólnego „uspokojenia” i grupowych rytuałów. Dzielenie się wnioskami z działania oraz indywidualnymi przemyśleniami, pokazywanie wspólnych sukcesów – to wszystko cementuje grupę.
4. Praktyczna umiejętność przydatna przy szukaniu pracy. „Jakie są pana mocne strony?” „Czy może pani podać przykład takiego zachowania?” – te standardowe pytania z rozmowy o pracę wielu osobom sprawiają trudność. Wolontariuszom i wolontariuszkom, którzy mają nawyk poddawania refleksji swoich doświadczeń, łatwiej będzie przywołać konkretne sytuacje, w których wykazali się określonymi cechami charakteru, umiejętnościami lub postawami.

Narzędzi do autorefleksji jest wiele – wbrew obawom wielu nauczycieli, ich używanie nie zawsze wymaga czasu. Poniżej prezentujemy kilka z nich.

I. ROZMOWY W PARACH/MNIEJSZYCH GRUPACH W OPARCIU O PYTANIA REFLEKSYJNE

To najprostsze narzędzie, stosowane przez wielu nauczycieli – opiekunów wolontariatu szkolnego – na lekcjach przedmiotowych. Z powodzeniem można wykorzystać je na zebraniach koła lub klubu wolontariatu. Rozmowy można przeprowadzić albo bezpośrednio po zakończeniu jakiegoś działania, albo też jako podsumowanie okresu współpracy, np. całego semestru lub cyklu rocznego.

Formułując pytania refleksyjne, warto pamiętać o kilku dobrych zasadach:

1. Pytania o kompetencje dobrze poprzedzić pytaniami dotyczącymi ogólnych wrażeń i odczuć, by dać uczniom i uczennicom możliwość podzielenia się uwagami na temat tego, co im się podobało, co było trudne, co sprawiło im przyjemność. Doświadczenie wolontariatu jest uczące, jednak nie jest wyłącznie doświadczeniem poznawczym – warto więc stworzyć młodzieży przestrzeń na rozmowę na ten temat. Przykładowe pytania:
 - Z czego jestem zadowolona, zadowolony?
 - Jaki był najtrudniejszy dla mnie moment?
 - Jaki był najprzyjemniejszy dla mnie moment?
 - Co mnie zaskoczyło, zdziwiło?
 - Jak nam się pracowało w grupie?

1. Czasem lepiej zastosować technikę zdań podsumowujących, czyli dać wolontariuszom i wolontariuszkom początki zdań, które wymagają uzupełnienia.
2. Kompetencje są złożone i nikt z nas nie nabywa ich z dnia na dzień. Typowe pytania refleksyjne w rodzaju „Czego się nauczyłam?” mogą być onieśmialające dla uczniów i uczennic. Warto więc zastąpić je pytaniami, które wskazują na przyrost umiejętności, np. „W czym zrobiłam postępy?”, „Wiem więcej o...”
3. Kompetencje to nie tylko wiedza, ale też umiejętności i postawy. Pamiętajmy więc o zawarciu pytań w rodzaju „W czym czuję się pewniej?”, „Co sprawia mi mniej trudności?”, „Potrafię...”

Przykładowa lista zdań podsumowujących do rozmowy:

Mam większą świadomość...	Zrobiłem postęp w...
Wiem, jak...	Wiem więcej o...
Potrafię...	Teraz chciałabym nauczyć się...
Czuję się pewniej...	Dowiedziałem się o sobie...
Czuję się bardziej komfortowo...	Odkryłam...
Rozwinęłam...	Zdałem sobie sprawę, że...
Nie przypuszczałem, że...	Największa niespodzianka, która mnie spotkała ...
Mogę sobie podziękować za...	

II. SPACER REFLEKSYJNY

Spacer jest techniką pokrewną pytaniom refleksyjnym z tą różnicą, że odbywa się niejako przy okazji - wolontariusze i wolontariuszki dostają 3-4 pytania dotyczące rezultatów uczenia się podczas danego działania. Na tematy te można rozmawiać w parach np. podczas powrotu z akcji w terenie. Umożliwia to lepsze wykorzystanie czasu (którego zwykle w szkole brakuje) oraz uchwycenie wrażeń „tuż po” – bezpośrednio po doświadczeniu.

Można rozdać uczniom i uczennicom małe karteczki z zapisanymi pytaniami, by mieli je przed oczami. Dla uatrakcyjnienia tej metody można przygotować zestaw 30 różnokolorowych kartoników z kilkoma pytaniami na każdej karteczce i poprosić, by każda para wylosowała jeden zestaw. Kartoniki mogą być wielokrotnego użytku.

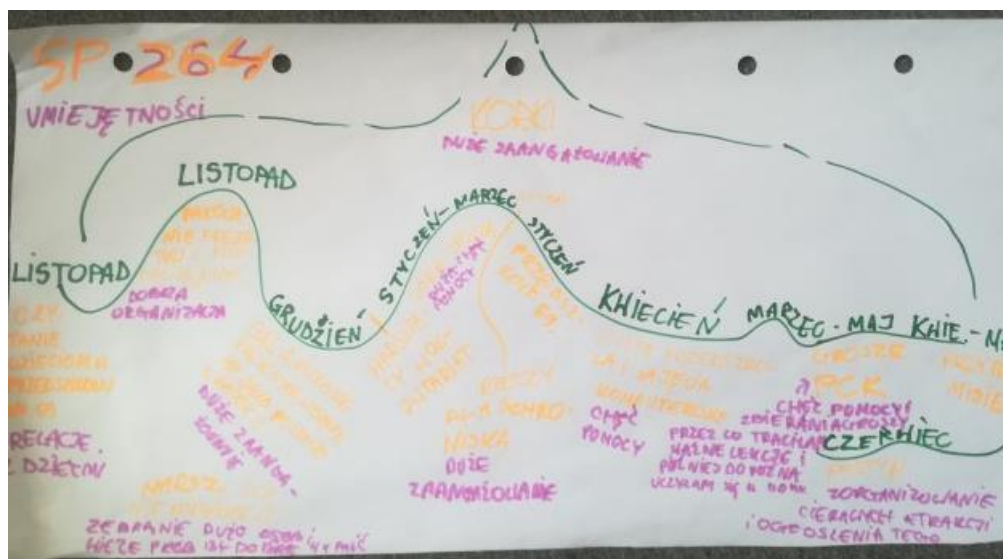
III. STACJE REFLEKSJI

(źródło: zespół trenerów Wolontariatu Europejskiego)

W danej przestrzeni (klasa, korytarz, park itp.) rozmieszczonych jest kilka stacji zapraszających do różnych form autorefleksji. Wolontariusze indywidualnie lub parach (w zależności od danej stacji) w dowolnej kolejności odwiedzają poszczególne stacje. Mogą one dotyczyć różnych aspektów działania i rezultatów uczenia się. Na każdej stacji znajduje się jej opis oraz potrzebne materiały. Przykładowe stacje:

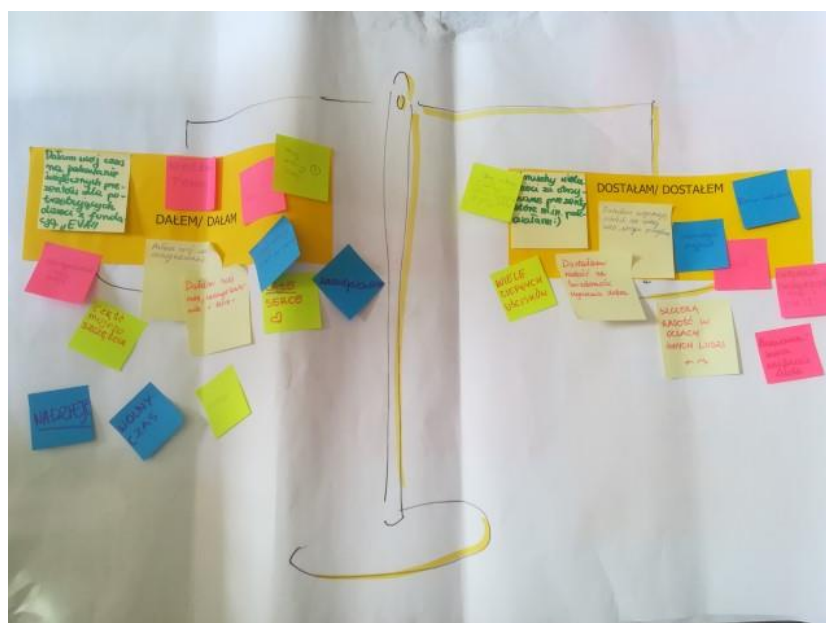
WYKRES DZIAŁAŃ I ZAANGAŻOWANIA (stacja dla mniejszych grup):

Instrukcja: Stwórzcie linię waszego działania, która będzie obrazowała „wzniesienia”, czyli momenty szczególnie ciekawe, ważne i „niże”: momenty trudne, z mniejszym zaangażowaniem. Ma powstać wykres, na którym będzie widoczny przebieg działania od początku do końca. Możecie zaznaczyć i opisać krótkim komentarzem kluczowe momenty lub je symbolicznie narysować. Uwaga: wykres może dotyczyć emocji, można wtedy użyć kart emocji lub emotikonów.

WAGA DAWANIA I BRANIA

Instrukcja: Po stronie dawania wypisz to, co dałaś/dałeś innym w działaniu wolontariackim. Po stronie dostawania wypisz to, co dostałaś podczas realizacji tego działania.

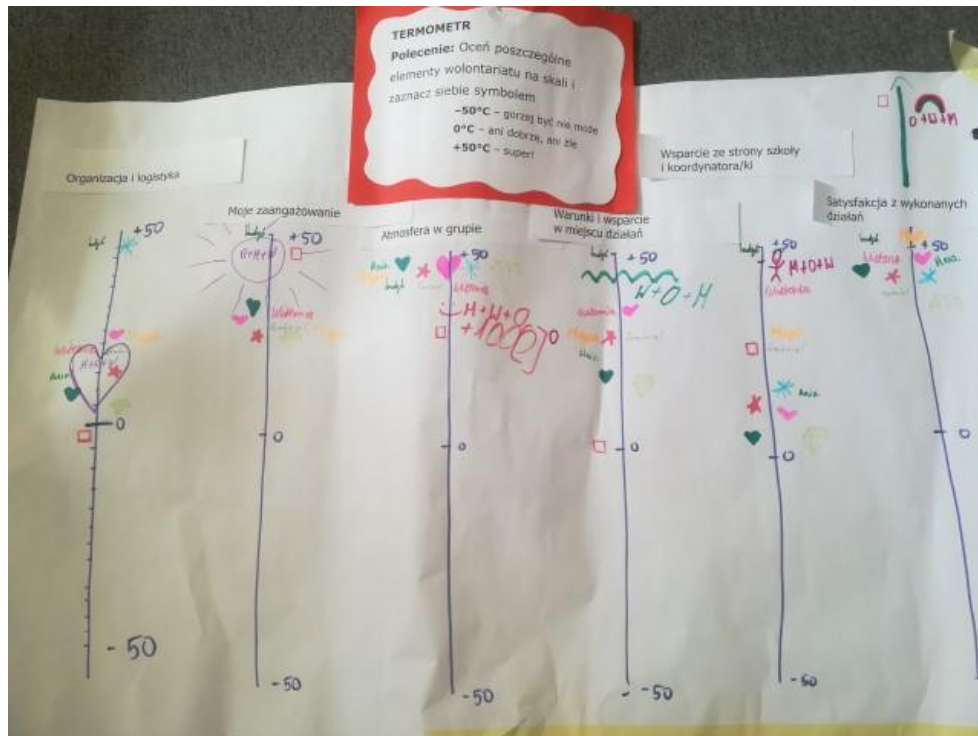
TERMOMETR

Instrukcja: Oceń poszczególne elementy wolontariatu na skali i zaznacz siebie symbolem. Przykładowe elementy: własna inicjatywa, współpraca w grupie, wsparcie ze strony szkoły i osoby koordynującej wolontariat, wsparcie w miejscu realizacji działania, moje zaangażowanie, satysfakcja z realizacji działań.

- 50 °C : gorzej być nie mogło

0 °C : ani dobrze, ani źle

+ 50 °C: super

Po zakończeniu pracy indywidualnej przy stacjach można poprosić uczniów i uczennice, by stanęli przy wybranym punkcie i porozmawiali chwilę z osobami, które stanęły przy tej samej stacji.

IV. INTELIGENCJE WIELORAKIE GARDNERA

W sali na różnych stołach wisi osiem kartek przedstawiających opisy inteligencji wielorakich Howarda Gardnera. Wolontariusze i wolontariuszki indywidualnie chodzą po Sali i przyklejają swoje imię na tych inteligencjach, które ich zdaniem rozwinęli podczas realizacji projektu. Więcej o inteligencjach wielorakich (można stąd zaczerpnąć opisy poszczególnych inteligencji):

http://zppp-olesnica.pl/download/czytelnia/inteligencje_wielorakie_w_klasie.pdf

Inteligencje wielorakie są zwykle dla uczniów i uczennic ciekawe, ponieważ w szkołach często dzieci dzieli się po prostu na „zdolne” i „mniej zdolne”. Warto więc ten model omówić z wolontariuszami, bo w ten sposób młodzież łatwiej rozpozna swoje mocne strony (w tym umiejętności, o których być może w ogóle nie myślała). W tym miejscu warto zauważyć, że teoria inteligencji wielorakich jest często krytykowana przez psychologów ze względu na brak wystarczających empirycznych dowodów naukowych; stosujemy ją więc raczej jako uproszczenie i przykład pokazujący, jak wiele umiejętności i zdolności możemy rozwijać przez wolontariat.

V. KARTY KOMPETENCJI „Co mi daje wolontariat?”

w „Kartach Pracy Wolontariusza” do pobrania: <https://ochotnicy.ceo.org.pl/materialy-dla-nauczycieli-materialy-dla-uczniow-aktualnosci/karty-pracy-wolontariusza>
 W kartach wolontariusze zaznaczają lub opisują, jakie kompetencje rozwinęli, realizując działanie wolontariackie. Można je wypełniać np. raz na miesiąc, by śledzić postęp w swoim rozwoju i wykorzystywać do planowania dalszego uczenia się. Karta pracy nadaje się do wykorzystania z grupami, które mają mało doświadczenia w autorefleksji i mogą potrzebować podpowiedzi. Z czasem można odchodzić od używania kart z odpowiedziami zamkniętymi na rzecz pytań otwartych i metafor.

VI. KOSTKA EWALUACYJNA

Źródło: „Jak dobrze ewaluować projekty kulturalne?”, realizowanego przez Pracownię Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia” w ramach priorytetu „Edukacja kulturalna” Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Wyciągamy przygotowaną wcześniej dużą kostkę (zrobioną z kartonu lub sklejaną z papieru) z symbolami odnoszącymi się do różnych aspektów refleksji. Wolontariusze i wolontariuszki po kolei rzucają kostką i odpowiadają na pytanie korespondujące z symbolem na ściance kostki. Jest wiele opcji: osoba rzucająca może odpowiedzieć, a inni albo się zgadzają z tą wypowiedzią, albo nie. Możemy również zadawać dodatkowe pytania, np. jeśli kilku osobom coś się nie podobało, dopytujemy dlaczego. Jest też wersja ewaluacji za pomocą kostki i naklejek, opisana tutaj:

http://www.mkidn.gov.pl/media/po2018/dokumenty/20180510_Instrukcje_.pdf

Szablon kostki do wydrukowania i złożenia znajduje się tutaj:

http://www.mazowieckieobserwatorium.pl/images/tools/ewaluacja/files/4_kostka.pdf

Można nadać naklejkom własne znaczenia lub w ogóle przygotować własne rysunki.

VII. RĘCE SUPERMOCY

Wolontariusze wycinają ręce z papieru i wpisują na nich to, co rozwinęli w sobie, czego się nauczyli, a na drugiej stronie – to, co dali innym.

VIII. KARTY DIXIT, KARTY EMOCJI, WYCIĘTE Z GAZETY

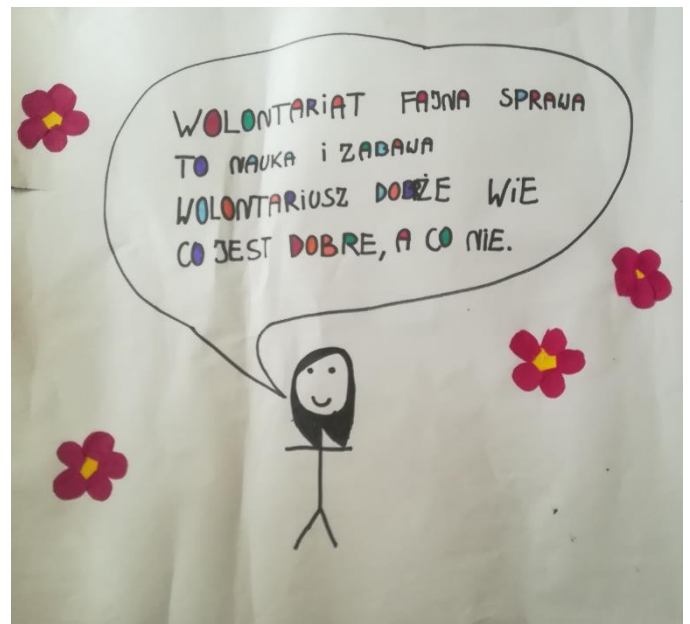
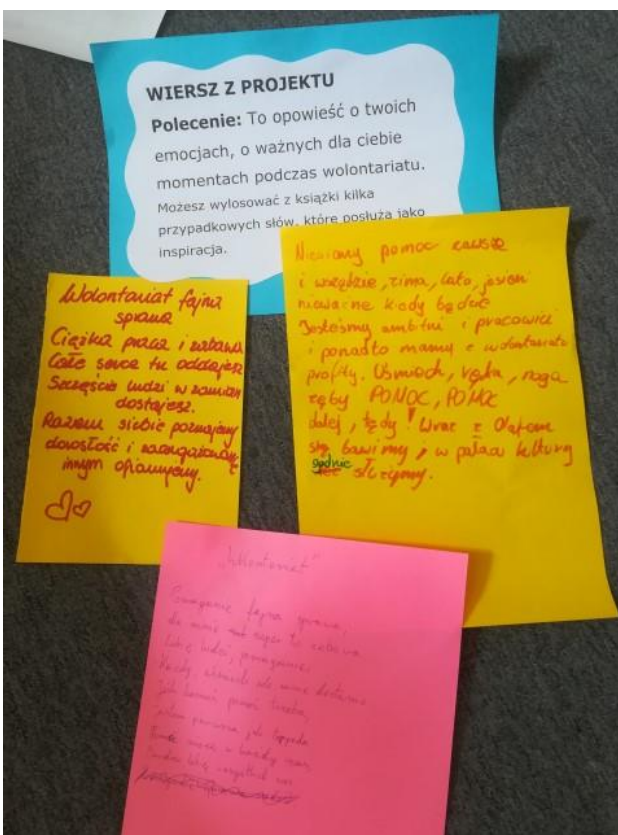
Można wykorzystać je do wzbudzenia refleksji, skojarzeń związanych z procesem uczenia się. Wolontariusze z rozłożonych kart wybierają tę, która jest związana z tym, czego się dowiedzieli, nauczyli, co rozwinęli. Następnie dzielą się tą opowieścią w parach lub trójkach (jeśli grupa jest mała, to można zrobić to również na forum). Można również pójść krok dalej i poprosić, by uczniowie i uczennice powiesili obrazek na kartonie zamocowanym na ścianie oraz nadali mu tytuł (jak w galerii).

Karty metafory pomagają wyrazić to, co być może trudno momentami ubrać w słowa – odwołują się do intuicji i są dobrym uzupełnieniem innych technik autorefleksji.

IX. WSPÓLNA BAJKA, PIOSENKA, WIERSZ O DZIAŁANIU WOLONTARIACKIM

To opowieść o emocjach, spostrzeżeniach, zadziwieniach, różnych momentach. Można (indywidualnie, w parach, mniejszych grupach):

- pisać co serce dyktuje.
- wylosować kartę z ilustracją (np. Dixit) lub wybrać losowo słowo z książki i od tego skojarzenia/słowa rozpocząć opowieść/wiersz/piosenkę
- w przypadku wspólnej bajki jedna osoba zaczyna pierwsze zdanie, kolejna kontynuuje.

X. METODY CZERPIĄCE Z PEDAGOGIKI TEATRU, DRAMY

Jeśli wolontariusze i wolontariuszki lubią ruch, to można zaproponować im refleksję w formie bardziej dynamicznej. Mogą np. stworzyć rzeźbę z własnych ciał przedstawiającą dany aspekt działania (np. najtrudniejszy moment, najlepszy moment współpracy, pomoc która dali innym, itp.). Innym pomysłem jest zapisanie przez każdą osobę 3 słów, które np. opisują to, co dał jej wolontariat, lub 3 najważniejszych rzeczy, jakich się nauczyła. Następnie do każde słowo wyrażamy jednym ruchem, gestem i tworzy z tych 3 gestów sekwencję ruchów. W kolejnym etapie (najlepiej w mniejszych grupach 4-7 osób) każdy wybiera ze swojej choreografii jeden element i uczy pozostałych z grupy jak go wykonać. Grupa przygotowuje wspólną choreografię, która jest wynikiem połączenia pomysłów wszystkich osób.

Na koniec...

Warto pamiętać, że autorefleksja potrzebna jest nie tylko wolontariuszom i wolontariuszkom, ale też opiekunowi prowadzącemu wolontariat w szkole. Polecamy zadać sobie kilka pytań i zanotować odpowiedzi, a następnie wrócić do nich po jakimś czasie:

- Co lubię w pracy z wolontariuszami? Co mnie motywuje?
- Co sprawia mi trudność lub przykrość, demotywuje mnie?
- Czego się nauczyłam, nauczyłem, prowadząc wolontariat w szkole?
- Które umiejętności wykorzystuję jako opiekun, opiekunka wolontariatu?